

РОЗДІЛ 5

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО

ВИПУСКНИКА-ЧИТАЧА:

МОДЕЛЬ, СИСТЕМА КОМПЕТЕНЦІЙ,

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

5.1. КОНЦЕПЦІЯ МОДЕЛІ КОМПЕТЕНТНОГО

ВИПУСКНИКА-ЧИТАЧА

Модель компетентного випускника-читача в системі літературної освіти зорієнтована на досягнення практичних літературно-мистецьких досягнень, досвід особистої участі в читацькій діяльності, вироблення ціннісних орієнтирів засобами літератури та мистецьких творів, які допоможуть йому самовизначитися й самоутвердитися у професійному житті, соціумі. Також модель вибудовувалася з урахуванням ряду принципів: соціо-, природо- та культуровідповідності, особистісно-діяльнісної зорієнтованості, художньо-мистецької вартісності твору, діалогізму й полілогізму з мистецьким твором, системності духовно-мистецького збагачення читача, толерантності й гуманності в ставленні, оцінці один до одного та літературно-мистецького явища, доцільності й оптимальності у відборі компетенцій літературної діяльності читача.

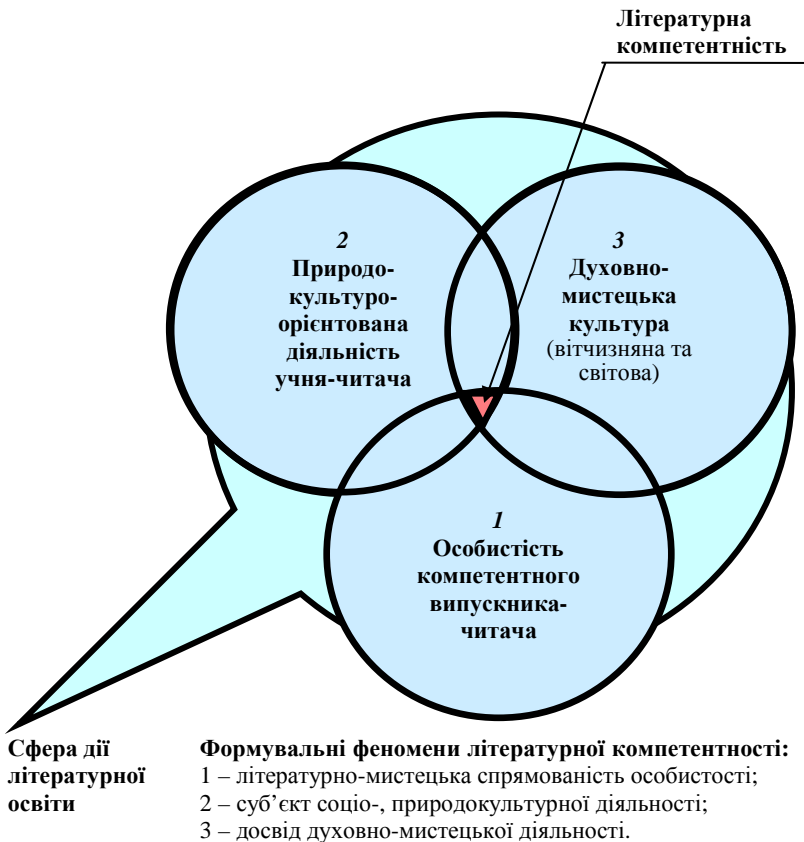
Засадничими є змістові лінії літературної освіти школяра, визначені Державним стандартом, що передбачають реалізацію літературознавчої, аксіологічної та культурознавчої складових. На нашу думку, вони мають бути доповнені ще двома: комунікативно-мовленнєвою (розвиток зв'язного мовлення учня-читача, риторична компетенція, уміння виразно читати підготовлений та вивчений текст), діяльнісною (загальні уміння й навички та специфічні в сфері літературної освіти) (див. Додатки, ЛСМ на рис. 6-8).

Реальність соціо-, природо- та культуроорієнтованої діяльності читача в системі літературної освіти на особистісному рівні передбачає його включення як суб'єкта співпраці, здатного вступати в діалог із культурою свого народу та інших національностей. Духовно-мистецька культура може виступати власне як літературна діяльність, носити як загальнокультурний, так і професійно-літературний (мистецький) характер. Тільки в системі особистість читача набуває літературно-мистецького змісту й реалізує себе в літературно-читацькій діяльності.

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

Тобто, особистість випускника набуває не тільки навиків із читання, а спроможна засвоєну духовно-мистецьку культуру свого народу, інших національностей засобами літератури спроектувати на вибудову своєї ціннісно-зорієнтованої, професійної моделі життя, щоб забезпечити свій успіх, сталий розвиток, свою конкурентну спроможність на ринку праці. Це становитиме основу формування її літературної компетентності.

Отже, *літературна компетентність – стала якість літературної освіти особистості-читача, яка забезпечує нерозривну єдність її літературної спрямованості і літературного досвіду в системі духовно-мистецької, літературної, читацької діяльності.* Вище-викладене можемо представити в логіко-семіотичній моделі (ЛСМ-1), рис. 5.1.1.

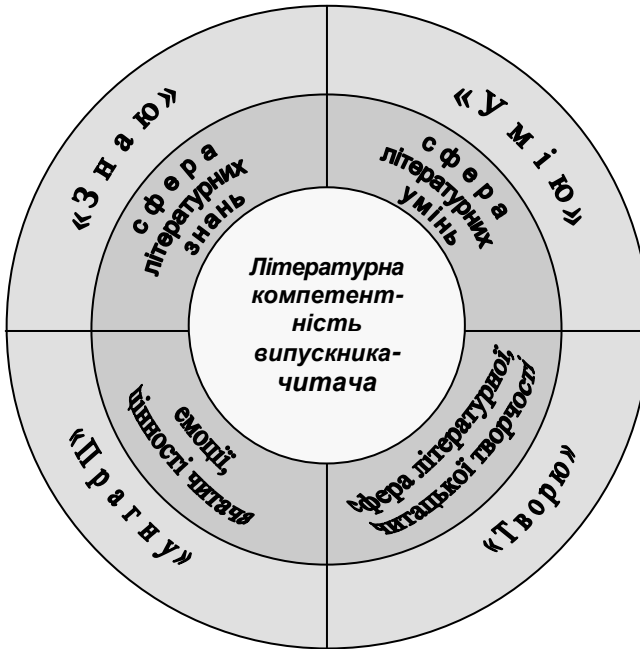
Рис. 5.1.1. Термінологічний простір поняття «літературна компетентність» і сфери вибудови літературної освіти випускника-читача (ЛСМ-1)

Відповідно до «Загальних критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної освіти середньої освіти» маємо взяти до уваги, по-перше, профільність старшої школи, по-друге, психолого-педагогічні особливості старших підлітків, по-третє, специфічні характеристики літературного розвитку цієї категорії школярів. Тому, вибудовуючи модель компетентного випускника-читача, необхідно спиратися на такі форми і методи, які ставлять старшокласника в позицію дослідника, першовідкривача, щоб задовольнити його особистісні інтереси та мотиви. У зв'язку з цим особливою перспективністю й евристичністю виділяється метод проектів. Даний метод у системі літературної освіти зорієнтовано на самостійну діяльність учня-читача з літературним (мистецьким) твором, органічно поєднується з груповим підходом до навчання та учіння і спрямований на вирішення літературно-мистецької проблеми засобами художнього твору. Також цей метод забезпечує суб'єкту позицію учня-проектанта-читача під час досягнення тканини художнього твору, спроможність висловити свою авторську позицію, вступити в діалог, полілог з автором, літературним персонажем, колегою учнем-читачем, соціумом, вітчизняною та світовою культурою тощо. У кінцевому результаті такий підхід сприятиме вибудові та реалізації власної траєкторії літературних досягнень випускника-читача, які можуть матеріалізуватися в літературне портфоліо учня-читача як накопичувальний засіб видів робіт, які засвідчать як кількісну, так і якісну оцінку досягнень, літературної компетентності.

Для забезпечення соціо-, природо- (культуро-) відповідних видів діяльності, які в кінцевому підсумкові допоможуть вибудувати систему компетенцій під час літературної освіти читача, пропонуємо логіко-семіотичну модель (рис. 5.1.2) складових суб'єктивного духовно-мистецького досвіду випускника-читача, який складається з чотирьох ключових компетентностей.

Виходимо з того, що, не заперечуючи формування міцних літературних знань, умінь і навичок, які необхідні для духовно-мистецького розвитку дитини-читача, орієнтуємо вчителя-словесника на озброєння школяра такими нормами, прийомами, способами читацької діяльності, які під час літературної практики він може використати, застосувати для вирішення специфічних літературних завдань, а також, не менш важливо, різноманітних життєвих і в перспективі професійних потреб.

Запропонований компетентнісний підхід у системі літературної освіти школярів передбачає засвоєння ними не тільки окремих знань, умінь, а й оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного напряму є відповідна сукупність освітніх, читацьких компонентів, що забезпечуватимуть особистісно-діяльнісний характер літературно-мистецької співпраці: «учень → автор → художній твір → персонаж → учитель → джерела комунікації → соціум → світова культура».

Рис. 5.1.2. Складові суб'єктивного духовно-мистецького досвіду випускника-читача

Основа моделі – компетентнісно-діяльнісна парадигма, яка не заперечує знання, уміння й навички, але, обмежуючись лише цим, провокуємо учня бути пасивним об'єктом. Тому для нас важливо зважити на теорію діяльності А. Леонтьєва, яка забезпечить перетворення школяра на активного суб'єкта співпраці в процесі літературної, читацької діяльності. Відповідно маємо зробити доповнення. За умов упровадження компетентнісно-діялісного підходу традиційна триада має бути доповнена новими дидактичними одиницями:

КУЧ:	→	ЛЗУН:	→	СЛК-ц:	→	ДЧД:	→	СОЗЛП:
Компетентний учень- читач		Літературні знання, уміння, навички		Система літературних компетенцій		Досвід читацької діяльності		Соціальний, особистісно значущий літературний продукт

За умов знаннєвої парадигми в учнів формуються практичні уміння й навички, але вони не стають внутрішньою умовою руху особистості до мети, готовністю до визначених дій і операцій, перетворення тієї

суми знань у здатність навчатися впродовж усього життя, розвивати й поглиблювати ті чи інші компетентності. Такий випускник житиме й діятиме як успішний, конкурентоспроможний громадянин незалежно від соціально-політичних, економічних змін у суспільстві, світі, вироблятиме соціальний й особистісно значущий продукт.

Зважимо й на той факт, що 57-ма сесія Генеральної Асамблеї ООН оголосила десятиріччя (2005-2014 рр.) декадою Освіти для сталого розвитку.

Освіта для сталого розвитку – це процес і результат прогнозування та формування людських якостей – знань, умінь і навичок, стосунків, стилю діяльності людей і спільнот, рис особистості, компетентностей, які забезпечуватимуть постійне підвищення якості життя.

Тому система ключових компетентностей випускника-читача забезпечуватиме одночасно/паралельно набуття ним особистісного досвіду формування здатності до сталого розвитку, досягнення акме-розвитку (на сьогодні) шляхом осягнення й засвоєння духовно-мистецької культури українського народу та інших національностей, яка закладена у зміст літературної освіти.

5.2. МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНЯ-ЧИТАЧА В СИСТЕМІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ (ПРЕДМЕТНИЙ І МІЖПРЕДМЕТНИЙ РІВЕНЬ)

Набір компетенцій, якими має оволодіти учень-читач упродовж шкільного життя (і не тільки), відбирався нами з урахуванням напрацювань науковців і вчених, погляду управлінців і адміністрацій навчальних закладів, думки вчителів-словесників, а також точки зору самих учнів-читачів. У зв'язку з цим автором було проведено серію опитувань різної категорії респондентів у містах і областях (Миколаїв, Кіровоград, Полтава, Херсон) під час читання лекцій, зустрічей, презентації проекту концепції літературної освіти школярів в умовах профільної диференціації, відвідування навчальних закладів різного рівня та проведення власних уроків із літератури в Першій українській гімназії ім. М. Аркаса, загальноосвітній школі № 39 I-III ступенів Миколаївської міської ради, Котляревській загальноосвітній школі I-III ступенів, Мішково-Погорілівській загальноосвітній школі I-III ступенів Жовтневої районної ради.

Ядро моделі компетенцій літературної освіти склали ті, які дають можливість випускникові навчального закладу, незалежно від майбутньої сфери професійної діяльності, виявити свою здатність до адекватного осягнення духовно-мистецької культури як вітчизняної, так і світової. А також бути літературно розвиненою Я-особистістю, яка може одержувати